

Кухарев О.Є.

Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЧАСТКИ У СТАТУТНОМУ (СКЛАДЕНОМУ) КАПІТАЛІ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена з'ясуванню правового режиму частки у статутному (складеному) капіталі господарського товариства у сфері інвестиційної діяльності. Наголошено, що частка у статутному (складеному) капіталі виступає самостійним оборотоздатним об'єктом цивільних прав майнового характеру. Такий об'єкт, зважаючи на його властивості, активно залучається до інвестиційної діяльності.

Розмежовується поняття «право на частку» та «право з частки», що не є тотожними за своїм змістом. Об'єктом права на частку є частка у статутному (складеному) капіталі господарського товариства. Відносини, що виникають стосовно права на частку, не є за своєю природою корпоративними. Корпоративними є відносини, що пов'язані зі здійсненням корпоративних прав на участь в управлінні господарською організацією, зокрема: брати участь в управлінні товариством; отримувати інформацію про господарську діяльність товариства; брати участь у розподілі прибутку товариства; отримати у разі ліквідації товариства частину майна, що залишилася після розрахунків з кредиторами, або його вартість.

Обґрунтовується подвійний характер правового режиму частки у сфері інвестиційної діяльності.

По-перше, суб'єкт цивільних правовідносин може інвестувати в господарське товариство як юридичну особу, на підтвердження чого інвестору передається частка у статутному (складеному) капіталі товариства. Тобто частка виступатиме підтвердженням інвестування в юридичну особу. Правовим наслідком такого способу інвестування є формування або збільшення статутного (складеного) капіталу господарського товариства, а інвестор одночасно набуде правовий статус учасника такого товариства. Таким чином, інвестуючи в господарське товариство, інвестор має намір стати його новим учасником і набути корпоративних прав або збільшити належну йому частку.

По-друге, частка у статутному (складеному) капіталі може передаватися як інвестиція, що вкладається в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності. У такому разі частка у статутному капіталі матиме правовий режим об'єкту інвестиційної діяльності. При цьому інвестором в окресленому випадку може виступати лише учасник господарського товариства, що вкладатиме належну йому частку в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності. Тобто інвестором виступатиме обмежено коло суб'єктів, до якого належать винятково учасники юридичної особи.

***Ключові слова:** статутний капітал, інвестиції, суб'єкти, об'єкти, інвестиційна діяльність, інвестиційний фонд, правовий режим.*

Постановка проблеми. Одним із ключових завдань в умовах переходу до ринкової економіки є залучення інвестицій. При цьому економіка будь-якої країни ринкового типу потребує постійного надходження інвестиційних ресурсів. Особливо важливим є залучення як інвесторів вітчизняних суб'єктів господарювання та громадян України, які є більш зацікавленими у розвитку власної економіки, ніж іноземний інвестор. Сучасний період інвестиційних відносин характеризується скороченням обсягів державного фінансування та пере-

ходом до інтенсивного залучення інвестиційних коштів фізичних і юридичних осіб.

Слід також підкреслити, що правове регулювання сфери інвестиційної діяльності постійно змінюється, а правозастосовна практика розвивається та адаптується до потреб ринку, тому використання ефективних форм оформлення інвестиційної діяльності в Україні набуває все більшої важливості. Незважаючи на введення воєнного стану в Україні, істотні проблеми в економіці, юридична особа залишається найбільш

поширеною формою здійснення підприємницької діяльності, в тому числі в інвестиційній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання правового регулювання інвестиційної діяльності ретельно розглядалися в наукових розробках В. С. Щербини, О. М. Вінник, Ю. М. Жорнокуя, О. Е. Сімсон, О. Р. Кібенко, В. В. Поєдинок, О. Г. Хрімлі та інших авторів. При цьому правовий режим частки у статутному (складеному) капіталі господарського товариства саме в інвестиційній діяльності не виступав предметом спеціальних наукових досліджень. Учені зосереджували свою увагу переважно на таких об'єктах інвестування, як будівництво нерухомості [1], [2], сфера послуг [3], корпоративне інвестування [4].

Водночас практично не вирішеними у правовій доктрині залишаються питання правового режиму частки у статутному (складеному) капіталі господарського товариства під час здійснення інвестиційної діяльності. Крім того, попри інвестиційну привабливість та широке застосування на практиці, можна констатувати недостатню увагу законодавця до частки у статутному (складеному) капіталі товариства саме в окресленому контексті. З огляду на це відповідні правовідносини вимагають ретельного наукового аналізу.

Метою статті є з'ясування правового режиму частки у статутному (складеному) капіталі господарського товариства у сфері інвестиційної діяльності.

Викладення основного матеріалу. У контексті предмета дослідження визначальне значення має розв'язання питання про загальний правовий режим частки у статутному (складеному) капіталі господарського товариства у цивільних правовідносинах. Під правовим режимом розуміють певний порядок правового регулювання, який забезпечується через особливе поєднання залучених для його здійснення способів, методів і типів правового регулювання [5, с. 410].

Закон не дає визначення вкладу до господарського товариства, а лише наводить приблизний перелік його видів. Так, вкладом можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, інше майно (ч. 2 ст. 115 ЦК України, ч. 1 ст. 13 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. № 2275-VIII). Фактично статутний (складений) капітал є лише бухгалтерською одиницею, а учасники передають господарському товариству грошові кошти, речі, інше майно. Після внесення учасником свого вкладу це майно стає власністю

господарського товариства, а учасник набуватиме не право на вклад, а право на частку у статутному (складеному) капіталі. Важливо врахувати, що вклад оцінюється в національній валюті України – гривні. Якщо вкладом є іноземна валюта, її оцінка в гривні здійснюється за офіційним курсом НБУ (ч. 2 ст. 5 Закону України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР). Грошові вклади можуть оцінюватись і в іноземній конвертованій валюті на основі цін міжнародних ринків за домовленістю між учасниками господарського товариства (ч. 1 ст. 5 Закону України «Про режим іноземного інвестування», ч. 2 ст. 5 Закону України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018 р. № 2473-VIII).

Як зазначає Ф. М. Хатієва, під вкладом до статутного (складеного) капіталу слід розуміти майно, що вноситься засновниками (учасниками) до господарського товариства. Тому вклад як такий не являє собою іншого об'єкта права, відмінного від того майна, що і є цим об'єктом. Натомість після внесення учасником вкладу до товариства він стає іншим об'єктом – часткою в статутному (складеному) капіталі, що буде з цього моменту належати учасникові, який вносив майно як вклад [6, с. 21].

Частку у статутному (складеному) капіталі господарського товариства слід розуміти як самостійний оборотоздатний об'єкт цивільних прав. Є всі підстави погодитися із Р. А. Майдаником у тому, що право на частку існує як самостійне оборотоздатне право, оскільки відчуженню підлягає не корпоративне право учасника, а частка в статутному капіталі. Спадкується чи передається в заставу не корпоративне право, а право на частку в статутному капіталі [7, с. 111, 112]. На думку С. І. Шимон частка в статутному капіталі товариства є цілісним майновим нематеріальним об'єктом (ідеальною річчю), який об'єднує сукупність майнових (зобов'язальних) прав [8, с. 366]. Підтвердженням цієї позиції є положення ч. 1 ст. 21 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», за змістом якого учасник товариства має право відчужити свою частку (частину частки) у статутному капіталі товариства оплатно або безоплатно іншим учасникам товариства або третім особам.

Такий об'єкт слід визнавати своєрідним способом фіксації корпоративних прав та обов'язків учасників конкретного товариства (можна проводити певну аналогію з акціями акціонерного товариства), що має грошову оцінку. Варто погоди-

тися з думкою про те, що факт належності частки конкретній особі свідчить про наділення її корпоративними правами та обов'язками щодо конкретного товариства [9, с. 23, 74].

Розуміння частки у статутному капіталі господарського товариства як оборотоздатного об'єкту цивільних прав є відправною методологічною засадою цієї статті.

Важливо розмежовувати поняття «право на частку» та «право з частки», що не є тотожними за своїм змістом. Об'єктом права на частку є частка у статутному (складеному) капіталі господарського товариства. Відносини, що виникають стосовно права на частку, не є за своєю природою корпоративними. Корпоративними є відносини, що пов'язані зі здійсненням корпоративних прав на участь в управлінні господарською організацією, зокрема: брати участь в управлінні товариством у порядку, передбаченому Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та статутом товариства; отримувати інформацію про господарську діяльність товариства; брати участь у розподілі прибутку товариства; отримати у разі ліквідації товариства частину майна, що залишилася після розрахунків з кредиторами, або його вартість.

Корпоративні права визначаються часткою в статутному (складеному) капіталі господарської організації, тобто є так званими «правами з частки» або «правами з акції» (для акціонерних товариств). Проте учасник господарської організації має й «право на частку», об'єктом якого є відповідна частка. Тобто це право на майно, майнові права. Це право відрізняється від «права з частки» тим, що здійснюється не в корпоративних, а в інших цивільних правовідносинах – речових або зобов'язальних [10, с. 4, 5].

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560-XII інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

Як зазначив Верховний Суд у постанові від 09 лютого 2021 р., стимулювання підприємницької діяльності, створення привабливого інвестиційного клімату та захист прав інвесторів належить до пріоритетів державної політики, оскільки є запорукою економічного зростання та добробуту кожного через збільшення розміру сплачених податків до державного та місцевих бюджетів, збереження існуючих та створення нових робочих місць, розвитку відповідної територіальної громади [11].

Зважаючи на правову природу частки в статутному (складеному) капіталі господарського товариства та її оборотоздатний характер, частка може активно залучатися в інвестиційну діяльність.

При цьому правовий режим частки у статутному (складеному) капіталі господарського товариства має подвійний характер, виходячи з такого.

Фізична або юридична особа може інвестувати в господарське товариство як юридичну особу. Внаслідок такого інвестування відповідна фізична або юридична особа набуває статусу інвестора як суб'єкта інвестиційної діяльності. Згідно з ч. 1 ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» суб'єктами інвестиційної діяльності можуть бути дві категорії осіб – інвестори та учасники. Інвесторами є суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладання власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. А учасниками інвестиційної діяльності за змістом ч. 3 ст. 5 цього Закону, є громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора. Тобто учасники – це особи, які не вкладають свої чи залучені кошти в певні об'єкти й не чекають на позитивні результати своїх інвестицій.

Отже, юридична особа виступатиме об'єктом інвестиційної діяльності. Для підтвердження такої інвестиції інвестору передається частка у статутному (складеному) капіталі юридичної особи як форма фіксації прав. Тобто внаслідок інвестування особа стає інвестором та учасником господарського товариства, а частка у статутному (складеному) капіталі товариства передається *на підтвердження* факту розміщення інвестиції. У цьому разі грошова оцінка вкладу залежить від розміру інвестицій та визначатиметься рішенням засновників (учасників) юридичної особи. На практиці факт передачі вкладу засвідчується актами їх приймання-передавання, банківськими документами тощо. За своєю правовою природою такі документи не є правочинами, а лише підтверджують факт його вчинення. Передача інвестору частки у статутному (складеному) капіталі має наслідком виникнення в нього корпоративних прав щодо господарського товариства. Таким чином, інвестуючи в господарське товариство, інвестор має намір стати його новим учасником і набути корпоративних прав або збільшити належну йому частку. Отже, особа одночасно набуває правового статусу інвестора та учасника товариства.

Рішення про залучення інвестиції як додаткового вкладу приймається вищим органом управління товариством – загальними зборами учасників більшістю голосів усіх учасників товариства. У разі, якщо приймається рішення про збільшення статутного (складеного) капіталу та внесення змін до установчого документа, то воно вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало три чверті учасників товариства (ч. 2 ст. 98 ЦК України, ч. 1 ст. 18, ч. 2, ч. 4 ст. 34 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»). Верховний Суд неодноразово наголошував, що рішення загальних зборів учасників (акціонерів, членів) та інших органів юридичної особи є актами ненормативного характеру (індивідуальними актами), тобто офіційними письмовими документами, що породжують певні правові наслідки, які спрямовані на регулювання господарських відносин і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин [12], [13].

Тож частка у статутному капіталі господарського товариства виступатиме *підтвердженням* інвестицій в таку юридичну особу.

Крім того, частка у статутному капіталі господарського товариства може передаватися як інвестиція, що вкладається в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності. Тобто частка набуде правового режиму *об'єкта* інвестиційної діяльності, що узгоджується зі ст. 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність», за змістом якої інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект. Тож

результативність інвестицій визначається законом двома факторами: створення прибутку (доходу) та досягнення соціального, екологічного ефекту.

Слід зважати, що інвестором в окресленому випадку може виступати лише учасник господарського товариства, що вкладатиме належну йому частку в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності. Тобто інвестором виступатиме обмежено коло суб'єктів, до якого належать винятково учасники юридичної особи.

Висновки. Частка у статутному капіталі господарського товариства виступає самостійним оборотоздатним об'єктом цивільних прав майнового характеру. Такий об'єкт, зважаючи на його властивості, може активно залучатися до інвестиційної діяльності. При цьому частка у статутному (складеному) капіталі господарського товариства характеризується подвійною правовою природою у досліджуваній сфері.

Так, суб'єкт цивільних правовідносин може інвестувати в господарське товариство як юридичну особу, на підтвердження чого інвестору передається частка у статутному (складеному) капіталі товариства. Тобто частка виступатиме підтвердженням інвестування в юридичну особу, а особа одночасно набуде правового статусу інвестора та учасника товариства.

Крім того, частка у статутному (складеному) капіталі господарського товариства може передаватися як інвестиція, що вкладається в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності. У такому разі частка у статутному (складеному) капіталі матиме правовий режим об'єкта інвестиційної діяльності, а інвестором може бути лише учасник цього господарського товариства.

Список літератури:

1. Рим Т. Я. Цивільно-правові засади регулювання інвестиційних відносин у будівництві : монографія. Львів : Галич-Прес, 2020. 388 с.
2. Гордієнко А. В. Особливості правовідносин інвестування в об'єкти нежитлового будівництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2017. № 29. Т. 2. С. 8–11.
3. Данилюк Т. І. Сфера послуг як об'єкт інвестиційної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 17. С. 10–12.
4. Суц О. П. Цивільні правовідносини з корпоративного інвестування : монографія. Харків : Право, 2017. 200 с.
5. Загальна теорія держави і права : підручник / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2002. 432 с.
6. Ханієва Ф. М. Правочини з внесення вкладів до господарського товариства : монографія. Харків : Екус, 2021. 248 с.
7. Майданик Р. А. Розвиток приватного права : монографія. Київ : Алерта, 2016. 226 с.
8. Шимон С. І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 664 с.
9. Корпоративні правовідносини : монографія / Ю. М. Жорнокуй, С. О. Сліпченко, В. Г. Жорнокуй. Харків : Екус, 2021. 248 с.

10. Корпоративні спори : комент. суд. практики / І. В. Спасибо-Фатєєва, В. І. Крат, Н. Ю. Філатова та ін. ; за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Право, 2018. 288 с.

11. Постанова Верховного Суду від 09 лютого 2021 р., судова справа № 856/9/20-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94873316> (дата звернення: 20.09.2023).

12. Постанова Верховного Суду від 02 травня 2018 р., судова справа № 910/807/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73840213> (дата звернення: 20.09.2023).

13. Постанова Верховного Суду від 16 жовтня 2018 р., судова справа № 920/1101/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77247869> (дата звернення: 20.09.2023).

Kukhariev O.Ye. LEGAL REGIME OF A SHARE IN THE CHARTER (POOLED) CAPITAL OF A COMPANY IN THE SPHERE OF INVESTMENT ACTIVITY

The article is focused on clarifying the legal regime of a share in the charter (pooled) capital of a company in the sphere of investment activity. It has been emphasized that a share in the charter (pooled) capital is an independent freely transferable object of civil rights of a property nature. Such an object, given its properties, is actively involved into investment activity.

The author has distinguished the concepts of “right to a share” and “right from a share”, which are not identical by their content. The object of the right to a share is a share in the charter (pooled) capital of a company. Relationships arising in regard to the right to a share are not corporate in nature. Corporate relations are those related to exercising corporate rights to participate in the management of a business entity, in particular: to participate in the management of a company; to receive information about the economic activity of a company; to participate in the distribution of the company’s profits; to receive a part of the company’s property or its value in case of its liquidation, remaining after settlements with creditors.

The dual character of the legal regime of a share in the sphere of investment activity has been substantiated.

First of all, a subject of civil legal relations can invest into a company as a legal entity. To confirm it the investor is provided with a share of the company’s charter (pooled) capital. That is, a share will serve as confirmation of investment into a legal entity. The legal consequence of this type of investment is the formation or increase of the charter (pooled) capital of a company; and the investor will simultaneously acquire the legal status of a member in such a company. Thus, the investor by investing into a company intends to become its new member and to acquire corporate rights or to increase own share.

Secondly, a share in the charter (pooled) capital can be transferred as an investment, which is invested into objects of entrepreneurial and other types of activity. In this case, a share in the charter capital will have the legal regime of an investment activity object. At the same time, only a member of a company can act as an investor in the specified case, who will invest own share into objects of entrepreneurial and other types of activity. Thus, a limited range of subjects will act as an investor, and which exclusively includes members of a legal entity.

Key words: *charter capital, investments, subjects, objects, investment activity, investment fund, legal regime.*